

Jan Šimsa: O nové orientaci [Hejdánkův komentář]

Jan Šimsa – Ladislav Hejdánek

◆ diktát, česky, vznik: nedatováno

◆ dictate, Czech, origin: nedatováno

Jan Šimsa: O nové orientaci [Hejdánkův komentář]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini Pro 3 preview]

Vojny. A zdálo se mně, že jsem nějak tak, bych tak řekl, samocený. A to proto, že ta skupina přátel z *Akademické Ymky* se rozběhla. Sice jsem se setkal na vojně s Jackem Trojanem a během vojny jsem se s některými stýkal přátelsky, ale zdálo se mi, že v církevní práci jsem úplně bez spolupracovníků. To pak také byl důvod, proč jsem odmítl nabídku synodní rady, abych se stal farářem pro mládež. Vzpomínám si také, že jsem po návratu z vojny, ještě dříve, než jsem nastoupil na vikářské místo v Pardubicích, že jsem domluvil s několika přáteli takovou schůzku, na níž jsem si připravil takový výklad, který jsem nazval *Contra omnes*, kdy jsem se tak nějak distancoval od některých hlasů. Vzpomínám si, že i tam došlo k takové dost ostré hádce, pamatuju se zvláště na výrok Hedy, která prohlásila, že se jí zdá církev jako smrdutá zátoka nebo zbahnělá zátoka. Zátoka, kde není žádný proud.

Jiný hlas: Kdo tam byl a kde tam byl?

Ten výklad byl buď u Trojana, jestli se už v té době vrátil z vojny, kdy on se vlastně vrátil z vojny, kdy v tom roce padesát čtyři, padesát čtyři se vrátil z vojny, nebo u někoho na Vinohradech. Ale na druhé straně se ukázalo, že řada lidí, zvláště mladších, má veliký zájem o to, o čem jsme hovořili v *Akademické Ymce*. Nebo o ten určitý směr. A chtěli v tom pokračovat. Já bych chtěl jmenovat zvláště Láďu Pokorného a z těch začínajících teologů to byl Pavel Filipi. To bylo v roce padesát čtyři. V roce padesát pět jsem se pak dostal do Prahy, ale už předtím v lednu padesát pět dal v jistém smyslu nedopatřením dohromady Petr Pokorný ještě s dalšími, myslím právě s Jackem Trojanem, sborník k narozeninám paní profesorky Komárkové. Když se pak ukázalo, že to byl omyl, že paní profesorka bude mít ty kulaté narozeniny až později, tak byla taková příležitost k tomu, aby se dal dohromady sborník, v němž se tak teologicky vyjádřily motivy, které by se daly označit jako ymkařské z jedné strany a z druhé strany teologicky hromádkovské.

V tehdejší situaci v tom našem přátelském kruhu byla hodně ovlivněna tím, že už předtím v roce padesát čtyři přijel do Prahy Martin Niemöller a jeho proslovy, jeho přednášky velice podepřely teologický motiv zdůraznění *Kristova lidství*. V tom smyslu byly ty rozhovory v roce padesát pět vlastně tím velmi ovlivněny. A ovšem také bylo důležité, že na teologické fakultě se to setkal s velikým ohlasem. V té době jsem také sledoval nebo poprvé se tak setkal, i když s jistou nedůvěrou, s Alfrédem Kocábem, s kterým jsem se znal už před válkou, ale teprve teď jsem cítil jeho takové důrazy, teologické, důraz na prorocké slovo, které je církev dlužna světu, důraz na *Kristovo lidství* a důraz na *eschatologii*. A už v době vojny jsme měli takovou rozsáhlou teologickou korespondenci s Milanem Balabánem. A ovšem pokračoval rozhovor s Ladislavem Hejdánkem. Tedy pro mě toto všechno bylo tak nějak ovlivněno takovým pomyšlením, že bychom měli vlastně ty některé programové motivy z *Akademické Ymky* přetvořit tak, aby znamenaly něco v církvi.

Zdálo se mně tehdy dokonce, že i některé teologické motivy Josefa Smolíka vlastně jdou tím směrem. To jsem se pokusil právě vyjádřit v tom článku do sborníku paní profesorky Komárkové. Ten článek je založen na myšlence příbuznosti nebo podobnosti motivů Josefa Smolíka na jedné straně a Ladislava Hejdánka na straně druhé. Tak to tedy byl pro mě takový jakýsi počátek tohoto teologického směru. Už po mnoho let samozřejmě jsem byl v takových dobrých přátelských vztazích s Jendou Dusem. Ovšem to všechno jsou takové jenom nějaké kořínky. Teprve si myslím, že v roce devatenáct set padesát pět po mém příchodu do Prahy, že jsme se pokoušeli vytvořit něco hlubšího. V té době jsem se seznámil také s Ivo Žáčkem prostřednictvím Olgy Pavlíkové. A jeho taková myšlenka byla, že by se měla *Křesťanská revue*, pokud jde o přispěvatele, omladit. A skutečně potom došlo buď v roce

padesát pět, nebo v roce padesát šest k takovému vytvoření skupiny přispěvatelů do *Křesťanské revue*. Ivo Žáček se pak té práce přímo nezúčastnil, ale dal k tomu vlastně podnět.

Vzpomínám si, že tam chodil Honza Velkoborský, který si myslel, že by se mělo věnovat víc místa kultuře, recenzím knížek, divadel. Také mně upravil, pomohl s článkem o divadle Leonida Leonova *Zlatý kočár* a podobně. Takže v tomto kruhu, když se hovořilo o tom, jakým směrem by *Křesťanská revue* měla jít, tyto motivy už se nějak začaly klubat. Totiž myšlenka asi ta, že evangelium nás vede k tomu, abychom rozuměli kultuře, abychom rozuměli celému životu ve všech jeho oblastech. Abychom se nevyhýbali žádnému tématu, ale byli jsme ovšem omezeni těmi možnostmi tiskovými, kdy teprve v této době se poprvé daly možnosti, aby se recenzovaly knížky, aby se také recenzovaly například filmy. A teprve prostřednictvím těch recenzí se dostávalo téma všedního života na stránky *Křesťanské revue*. Prostřednictvím těch recenzí. V té době ještě také dozníval pokus Pavla Šimka obnovit práci se studenty a s křesťanskou nebo evangelickou inteligencí v církvi, to jest vytvořit takové kroužky, diskusní kroužky, pracovní, studijní ve sboru, které by byly přístupné i lidem, kteří nejsou z církve. Vzpomínám si, že takový pokus byl také na Vinohradech, že to byl velmi zajímavý pokus a že ten mládenec tam přišel jako ateista a později se stal členem církve.

Tak to bylo v roce 55. Teprve ovšem v roce 56 došlo, ještě v 55 byly důležité schůzky se Lvem Sychravou, většinou zvláště si pamatuji na schůzku v kobylickém sboru, kde byl farářem Ondra a kam také chodil Vláda Aidrna. A těchto rozhovorů se zúčastnil takový přátelský kruh, který se už předtím scházel k rozhovorům o Rádlovi. To byl Jan Blahoslav Pavlíček, Ladislav Pokorný, Vilém Kuthan a také Jana, naše. Potom občas prostě byl někdo ještě přizván, já si teď na další nevzpomínám.

To bylo v roce 55. V roce 56 si vzpomínám, že jsme se sešli právě také k rozhovoru se Lvem Sychravou, byl přítomen také Aidrna, byl přítomen Ondra, že právě tehdy nás velice zaujaly zprávy z 20. sjezdu komunistické strany v Sovětském svazu. A takže pak celé jaro v roce 56 tím bylo podmíněno a také velmi silně ovlivnilo rozhovory v Jirchářích, kde se vlastně už možná druhý rok scházeli nebo konali takové večery, které měly vlastně uskutečnit tu myšlenku Pavla Šimka o obnovení Akademické Ymky, a bylo to podporováno zvláště profesorem Součkem a takový patronát nad tím měl profesor Hromádka, který tam také mluvil. Pamatuji se, mluvil o Dostojevském. Byli tam také, ovšem to bylo až později, rozhovory s docentem Patočkou a podobně.

V roce 56 potom došlo k takovému zvláštnímu pokusu vyvolanému kritikou knížky *Od reformace k ztřítku*. To byla knížka, kterou vydal Kalich na trochu takový nátlak úřadů, ale ta knížka byla motivována tak, že nejbližší přátelé a spolupracovníci Hromádkovi se pokusili shrnout základní motivy takové, bych řekl, hromádkovské teologické školy. Bylo zajímavé, že se tehdy k tomu velmi horlivě a s takovou naléhavostí připojil Amedeo Molnár, o němž se v té době trochu tak předpokládalo, že stojí jakoby na jiné linii, na jiné koleji. Myslím, že v tom velkou roli teda hrál Luděk Brož.

V tomto sborníčku vyšel příspěvek profesora Součka, nejdelší studie byla Hromádkova, byl tam ale také příspěvek Bohuslava Pospíšila, Ludka Brože a Amedea Molnára. Největší odpor vznikl proti některým myšlenkám Bohuslava Pospíšila, který se pokusil shrnout kritiku první republiky a působení církve v první republice, a potom také ovšem vzbuzovalo kritiku i hodnocení, velmi kritické hodnocení Ludka Brože našeho tolerančního a potolerančního evangelictví.

V této souvislosti mě překvapil Milan Opočenský, který navrhl, abychom svolali na fakultě v rámci, teď už nevím, jestli už tehdy byl Ekumenický institut nebo jestli to měl být přímo fakultní podnik, takovou pracovní konferenci, která by vzala za základ kritiku této publikace, ale pokročila o kus dál a zaujala také takové pozitivní stanovisko k těm změnám, které byly ve vzduchu, to jest k tomu, co se dalo po 20. sjezdu komunistické strany v Sovětském svazu, to znamená taková rozvinutá diskuse v *Literárních novinách*, v jiných časopisech, přicházely také zprávy o takovém rychlém vývoji směrem k

demokratizaci v Polsku a v Maďarsku. A Milan Opočenský měl takovou myšlenku, že by bylo potřeba v této situaci seskupit Hromádkovi žáky a vůbec potom lidi, o kterým v církvi o něco jde, jak se tedy vyjádřil, seskupit do takového pracovního společenství. A nebyl ani proti tomu, když jsem doporučoval, aby byli přizváni i kritikové Hromádkovy linie, hlavně z řad daňkovců. Zvláště tehdy poutal pozornost Jiří Ruml a Rostislav Nechuta a už také Blahoslav Pípal, ale zvláště Ruml a Nechuta byli na kurzech, sjezdu takovými kritiky Hromádkovy linie.

Vybrali jsme potom tuším podle *Kalendáře evangelického* takový rozsáhlý výběr našich farářů, ovšem pozvali jsme tedy i některé pracovníky z různých oborů. Víím, že od počátku, že tam byl na obou konferencích například Ladislav Hejdánek, že byla pozvána, myslím ovšem až na druhou konferenci profesorka Komárková, Pavel Šimek a ještě další přátelé.

Tato konference nebo tyto dvě sejítí, první bylo na jaře 56 a druhé potom sejítí se konalo v červnu, 21. června 56. To datum si pamatuji ze dvou důvodů, jednak protože se na tomto zasedání přijala také rezoluce, vypracovala rezoluce, která potom vzbudila veliký ohlas a ovšem také nelibost úřadů. Ta rezoluce je k dispozici.

Já si myslím, že ta nová orientace se formovala tedy tady například už na té konferenci, páč bylo zřetelné, že z těch Hromádkových žáků, že se tak nějak vyděluje taková skupina, která v tom hromádkově směru chce pokračovat. Která se nespokojuje s tím, aby se nějak dostalo církvi nějakého uznání, nějakého místečka ve společnosti určované socialistickým programem, ale aby církev, a nejenom církev ve smyslu určité jedné církevní organizace, ale mluvilo se například o křesťanské frontě nebo o křesťanech ve světě, aby křesťané u nás, podobně jako i jinde, dovedli přispívat k přetváření společnosti, obnově společnosti nebo reformě, už také tím, že se budou pokoušet vnášet evangelium do všech oblastí života.

Na jaře potom, vlastně v létě 1956, se pak touto otázkou znova, otázkou kritiky toho sborníku obírala konference Svazu duchovenstva v Seku. Tak to byl rok 1956. Daly by se ovšem najít ještě jiné takové důležité úkazy, byly to ekumenické schůzky, jednak takzvané ekumenické pátky ve sdruženích některých evangelických církví, hlavně tedy naší církve Jednoty československé, také ty schůzky v Jirchářích dostaly takový pravidelný ráz, také díky tomu, že byl založen pondělní seminář, který probíral s Hromádkou nejdůležitější aktuální otázky. U Hromádky se scházela taková skupina přátel, z větší části to byli ne faráři, ne teologové, ale také teologové. Byli tam zvaní někdy i ateisté nebo někteří přátelé vědecky pracující, literárně pracující a podobně.

To tady bylo v roce 1956. Nevzpomínám si ovšem, co bylo vlastně po této stránce zajímavého na podzim 1956, to mi tak nějak trochu vypadlo z hlavy. Víím ovšem, že na jaře 1957 byla připravena taková školka mládeže pražského seniorátu, že byla připravena Janem Čapkem a Láďou Pokorným, kteří k tomu byli pověřeni přímo tím výborem. To bylo myslím o Velikonocích 1957. Víím, že tam byl dr. Bula, profesorka Komárková. Nevzpomínám si, který kazatel tam byl, ale to bychom mohli ještě někdy najít. To téma *Lidství* nebo *Zápas o nové lidství* nebo nevím teď přesně, *Obnova lidství*, bylo právě v tom směru jaksí od Niemöllera, Součka, Hromádky a ovšem zde se také velmi silně uplatňoval právě Honza Čapek s takovým důrazem na takzvaný *křesťanský humanismus*.

Bylo také zajímavé, že po návratu Jakuba Trojana na fakultu došlo k takovému seskupení několika přátel, kteří si tak spíše z humoru říkali *Svaz realistické teologie* a vydávali takový časopis jenom psaný na stroji, *SRT, Svaz realistické teologie*. Hlavními přispěvateli byl Honza Čapek, Pavel Řičan, Jakub Trojan, a tento *SRT* měl takovou sekci humanistickou, kde byl Petr Pokorný a Kája Trusina. Kromě toho ovšem vycházely také *Listy mladých mladým*. To byla taková iniciativa původně šumperská, Blažej Šourka a jeho přátel, které se potom ujal Honza Čapek a další přátelé. To tedy byly tyto roky 1956, 1957.

O těchto otázkách a takovém jakémsi proudění jsme mluvili v létě 1957 ve Strmilově, kam jsme přijeli tehdy a několik dní jsme tam strávili a také jsme tam prohodili s manžely Balabánovými a s paní profesorkou Komárkovou svůj plán odejít z církevní služby na Vinohradech s tím, že bychom obstáli lidmi zaměstnanými takřkajíc v civilu ve Valtínově. O těchto věcech se tam hovořilo a zdálo se tedy, že tito přátelé nám to schvalují, i když s velikými výhradami, původně s velikým odmítáním, ale nakonec se k tomu postavili.

Místo toho jsem se ovšem potom stal farářem nebo nejdříve vikářem v Klášteře nad Dědinou. Z Kláštera jsem jel v prosinci 1957 do Prahy, kde jsem byl pozván takovým přípravným výborem, který připravoval Mírovou konferenci evangelických církví, a ne jenom evangelických, myslím, že to byla celá Československá církev, ale byli tam hlavně přátelé ze Slovenska, oficiálně představitelé Slovenska. A to bylo tedy začátkem prosince 1957. A bylo zajímavé, že ještě na této konferenci byla taková nálada podobná tomu úsilí v roce 1956, totiž aby se mluvila pravda, aby se vyzvaly i vlády socialistických zemí k takovému prvnímu kroku k odzbrojení, také tam byla zmínka o uranu, o nutnosti, aby se našeho československého uranu užívalo jenom k mírovým účelům. A podobné motivy tam zazněly velmi silně, podepřeny ovšem i některými staršími přáteli. Vzpomínám si zvláště na vystoupení Mandíny Mašínové, Rudolfa Říčana, ale třeba i faráře Šimši, který právě o tom uranu velmi statečně a velmi otevřeně promluvil.

A zase ta konference by zasluhovala zvláštního studia, zvláštního zájmu. Vzpomínám se na takovou drobnost, že jsem byl tam na té konferenci trochu nemocen a unaven, tak nějak vyčerpán těmi rozhovory a diskusemi, a měla být taková závěrečná schůze a já jsem přišel nějak pozdě, nebo už jsem ještě vyřizoval nějaké další věci, k obědu, kde seděla řada přátel. Vzpomínám si, že tam tedy byl Milan Balabán, Jack Trojan, Freda Kocáb, nevím, jestli tam nebyl Jaroslav Pfann. Celá řada jich a kdosi tam řekl, že by bylo dobré, kdybychom si trochu rozdělili témata, abychom nemluvili všichni o jednom, a tak se hovořilo o tom, co kdo řekne. To se později pak stalo takovým pravidlem, že když jsme se sešli před nějakými většími zasedáními, že se vůbec nedomlouvala nějaká taktika, ale že se domlouvala témata, o čem kdo promluví, aby si jeden druhému neskákal do řeči nebo do tématu. Ale nevzpomínám si, co mně tam bylo přiděleno, ani co měli ti ostatní, jen na tento moment si vzpomínám. Myslím, že by se mohl položit takový kořen takového jakéhosi proudu, který pak nesla i určitá skupina přátel právě tady do toho prosince 1957, ale možná, že se mýlím.

Daleko výraznější, myslím, počátek toho snažení o novou orientaci byl letní kurz Svazu duchovenstva v roce 1958. Tedy v té době už se rozběhla taková určitá diskuse v *Křesťanské revui*, kde zvláště výrazně vystoupil Milan Hájek, kterému se zdálo, že mladší generace teologická se opět vrací k liberalismu a že jakoby přehlížela to, zač zápasila jeho generace, ne o mnoho let starší, tedy taková válečná, poválečná generace teologů. Jakoby se vracela ta mladší generace, tak o těch pět deset let mladší, než je on, jakoby se vracela k liberálním tématům. O tom se pak hovořilo v tom seku, teda na kurzu Svazu duchovenstva v SEKu. Teď takovou maličkou vsuvku, ještě než došlo k tomu kurzu, tak se staly dvě podle mě takové zajímavé věci. Především to, že do Kláštera přijela taková početnější skupina dorostu nebo bývalého dorostu vinohradského na brigádu. Například tam byl Honza Keller, mohl bych jmenovat ještě další, ale ten Honza Keller je tak z nich dneska nejznámější. Taky tam byla Jarka Henslová, Lidka Šimková, možná že bych si vzpomněl na další, Titus Zelený tam byl. A já jsem pro neděle, které měly být společné, to jest kdy měla být i tato mládež i ti dorostenci, měli být v kostele klášterském, připravil několik kázání. Já si pamatuju zvláště na dvě kázání, kde jsem se pokusil říci nějak to, k čemu nás vedli na fakultě, co bylo na fakultě probojované, ale co se doposud nedařilo říci v našich sborech. Tímto tématem se taky obíral článek Milana Balabána, jak dlouho ještě budeme my jako mladí faráři nebo mladí kazatelé zamlčovat našim členům výsledky biblické kritiky, teologické výdobytky posledních dvaceti třiceti let a podobně. Já jsem se pokusil to, myslím v otázce vztahu k

bolesti, k utrpení, ke smrti, takovým civilním způsobem říci, že některé ty představy náboženské vlastně nejsou evangelijní, že evangelium že zápasí s utrpením, s bolestí, překonává je, že nelze mluvit o každé smrti jako o Boží vůli a podobně. Tyto motivy jsem zapracoval do svých kázání a velmi civilně jsem je vyjádřil stylem asi takovým, jakým se mluvilo na našich brigádách nebo na školkách mládeže. Byl přítomen také Mirek Procházka, můj švagr, a ten se mě pak ptal po jednom tom kázání: „Prosím tě, co teď kážeš?“ Já jsem mu říkal: „No to je teď takový pokus vyjádřit to, co my vlastně zastáváme a co se bojíme říci, tady pod záminkou toho, že tu je ta mládež, že tu je jako pro tu mládež to říci i sboru.“ A říkal: „No a jak, je to nějaký cyklus?“ Já říkám: „No já mám pracovní název *Nová orientace*.“ A Mirek říkal: „No to je, takhle by se mělo kázat vždycky.“

Druhý motiv nebo druhá taková drobnost zajímavá byla ta, že nás zastavil Milan Opočenský, který přijel nedávno ze západního Německa, mě a Mirka, a pronesl velmi nadšený výklad o tom, že se setkal v Porýní s bratrstvy farářskými, kde ovšem jsou i nefarři, křesťanská inteligence, kde se pokračuje v tom nejlepší z těch tradic Vyznávající církve. A zakončil tím, že vlastně my bychom v Československu také měli taková bratrstva nebo takové bratrstvo založit. A že on si to představuje tak, že by to bratrstvo tvořili lidé, kteří byli osloveni Hromádkou, Hromádkovým úsilím, že by tam byli faráři, pravděpodobně hlavně mladí faráři, ale i starší faráři, že by tam byla křesťanská inteligence – a tak se obrátil na Mirka – že například učitelé, naši učitelé, že by tam byli lékaři a že by se scházeli k takovým pracovním konferencím, podobně jako loni jsme měli tu konferenci o tom sborníku. A promluvil o tom s velkým nadšením a zdálo se mně, že i Mirek pro to měl velké pochopení, i mně se ta myšlenka zalíbila. Také trochu proto, že jsem se nějak předtím obíral na základě dopisu Milana Hájka Mileně takovou jakousi osamoceností některých lidí. A když jsme potom byli v SEKu, tak jsem o tom několika přátelům vyprávěl, o tomto návrhu Milana Opočenského. Že totiž vlastně někteří lidé jsou osamoceni, jmenoval jsem Milana Hájka, Milana Mrázka, Milana Opočenského. A Milan Balabán, shodou okolností také tedy Milan, řekl, že by některé ty Milany bral, hlavně Milana Mrázka, že rozumí *Starému zákonu*, Milana Hájka to, že je teolog, ale k Milanu Opočenskému že nemá důvěru. To se potom později Milan Opočenský dověděl a na tyto snahy zanevřel.

Farářskému kurzu předcházel evangelizační kurz, kde byla profesorka Komárková, která tam měla veliký ohlas mezi našimi pietisty. Velice její účast podporoval bratr farář Balabán, otec Balabán, Antonín Balabán. A ten tam také tedy pak zůstal na ten další běh a těch rozhovorů se zúčastnil. Když jsem ovšem ještě s několika přáteli předložil ten plán takového bratrstva paní profesorce, tak ta se proti tomu velmi vehementně postavila. A říkala: „Nebezpečí takového bratrstva by bylo v tom, že byste žili konferencemi, diskusemi, teologickými články a nevytvářeli byste bratrstva ve sboru. Necítili byste se ve sboru doma.“ Měla totiž za příklad takového Ilju Staňka, který má také velké teologické, exegetické zájmy, ale přitom jaksí je tělem, srdcem, duší ve sboru, nejedí ani na ty konference nebo na ty kurzy. My jsme potom později s Milanem Balabánem o tom hovořili soukromě nebo mezi čtyřma očima a Milan říká: „Na tom, co říká Komárková, je něco pravdy. Myslím, že by to bylo předčasné. Než založíme bratrstvo, musíme rozvinout širokou teologickou diskusi.“

Při tomto kurzu totiž docházelo k takovým zvláštním střetnutím. Totiž vlastně dal k tomu podnět Petr Pokorný, který domluvil, že Milan Hájek pronese svou kritiku mladé generace, protože se mu zdálo, že je namířená hlavně proti němu, Petrovi Pokornému a jeho vrstevníkům. Ukázalo se ovšem, že pod pojmem mladé generace Milan Hájek zahrnuje i starší teology nebo starší faráře, než je Petr Pokorný. Vysloveně také lidi, jak se vyjádřil, kolem Komárkové. Dalo by se říci, že to byli lidé, kteří teda byli takovými dědici práce Akademické Ymky. Milan Hájek skutečně takovou kritiku pronesl, byla velmi taková solidní. Ovšem bylo velmi zajímavé, že při těch rozhovorech se ty fronty vytvářely jinak, než někteří soudili předem. Například v rozhovoru o eschatologii došlo k tomu, že Milan Hájek zastával velmi stejně důraz na, dalo by se říct, takovou pozemskou eschatologii nebo, jak se říkalo, masivní

eschatologii spolu s námi proti Milanu Pavlincovi. Ještě pan Milan Pavlinec byl vlastně žák Bultmannův a jeho eschatologie byla čistě spiritualistická, duchovní. To se ukázalo právě v tom rozhovoru. Nebo zase při rozhovoru o tom, jestli je křesťanství náboženství, došlo k takovému dost ostrému sporu, kdy proti mně a Fredovi vystoupil Jenda Dus velmi energicky s tím, že odmítl takovéto dělení na křesťanství a náboženství, zvláště v člancích profesora Jeschkeho, který o tom už tehdy psával do *Kostnických jisker*, že dodnes ty články se tam stále úporně opakují. Že totiž myšlenka byla asi ta, že křesťanství není náboženství, že křesťanství staví na zjevení, kdežto náboženství staví na lidském náboženském citu nebo náboženském založení a podobně. Jenda Dus proti tomu namítal to, že naši lidé ve sborech nerozlišují křesťanství a náboženství a že to jenom mate. Nehledě k tomu, že křesťanství, jak ho známe, je náboženství. Na to také navazovala profesorka Komárková, které se toto barthovské dělení nikdy vlastně nelíbilo, podporovala vlastně tuto myšlenku. Naproti tomu my s Fredou jsme zdůrazňovali, že je potřeba evangelium přinášet tak, aby bylo otevřeno i nenáboženským lidem. Že moderní člověk je teda v mnohém ohledu náboženský, jak zdůrazňovali právě tito zastánci toho náboženství, ale také, že jsou lidé nenáboženští a že my sami vlastně jsme velmi vděční těm, kdo nám křesťanství přiblížili takovým nenáboženským způsobem.

Vzpomínám si, jak Freda velmi vehementně tam mluvil o tom, jak když se setká s ateistou, jak je třeba, aby on se úplně jakoby zbavil všech dogmatických předsudků a tu cestu k poznání pravdy, poznání evangelia prodělával s tím ateistickým přítelem krok za krokem. S tím, že ten křesťan nemá žádné výhody, žádný *handicap* – teda v kladném slova smyslu – proti tomu ateistovi. Bylo zajímavé, jak Jenda Dus tehdy dost úporně hájil tu myšlenku náboženství.

Další zajímavý rys byl ten, že o tyto diskuse byl veliký zájem. Vedení kurzu se zdálo, že to lidi otravuje, a tak se řeklo, že další diskuse se zúčastní pouze zájemci. Bylo to v té malé chatě, to mělo být. Ta malá chata nestačila, pak se tam všichni nacpali ve velkém množství a tam také došlo k tomu, že proti Milanu Hájkovi vystoupil Jan Milič Lochman na obhajobu té mladé generace v této věci. Že totiž není liberální v tom, že by přeceňovala člověka nebo že by vycházela z optimistické *antropologie*, z představy, že člověk je dobrý. Nebo že je možno navazovat na nějaké jeho takové dobré náboženské základy. Že se nikde nesetkal s nějakým optimistickým pohledem a že pro liberalismus devatenáctého století bylo typické takové přeceňování člověka, optimistická *antropologie* spojená také ovšem s *evolucionismem*, s takovým optimismem, pokud jde o vývoj. To byl taky další zajímavý rys této diskuse.

Nedopatřením se stalo, že se tam podařilo – to je jen taková na okraj poznámka – urazit Hromádku. Hromádka přijel pozdě na ten kurz a při jedné té diskusi přišel pozdě k oknu té místnosti, kde se o tom diskutovalo. Předsedal diskusi Jaromír Sklenář, teda vrstevník Milana Hájka, známý takovým prostořekým humorem. A ten přerušil a přivítal Hromádku a Hromádka se ptal, o čem se diskutuje. A Sklenář mu s takovým humorem říkal: „Tady se vyrovnává mladá generace se starou generací.“ A Hromádka jakoby se: „To jako mluvíte proti mně?“ s takovým jako zájmem, že se kritizuje jeho theologie. A Sklenář říkal: „Ale kdepak, teď už je stará generace, to jsme už my. A tady já a Milan Hájek a Milan Pavlinec...“ a jmenoval několik těch svých vrstevníků. A Hromádka se smál a říkal: „No a co jsem potom já?“ A Sklenář řekl: „No, vy, pane profesore, vy jste už zkamenělina.“

A Hromádka se odvrátil od toho okna a urazil se. A až do své smrti se domníval, že tehdy ta mladá generace ho nějak odepsala. Už se nikdy nepodařilo mu vysvětlit, že to měl být teda vtip a že šlo tedy vlastně o takové nové položení otázek. Byla to svým způsobem škoda a taková ta, ten zvrát Hromádkův v roce padesát osm já bych motivoval i zklamáním z toho *Seku*. Že Hromádka od roku padesát osm se přestal vůbec zajímat o takové vnitřní věci, to trvalo celých deset let. I když teda někdy se podařilo ho zatáhnout do diskuse, byl už takový nějaký uražený. Mám o tom takový zvláštní doklad. Milan Opočenský, uražen tou zmínkou o nedůvěře vůči němu, kterou přičítal tu zmínku mně,

mně napsal dopis, kde označil to, co se dělo v *Seku*, za střechování, a referoval mně o tom, že Hromádka se cítí hluboce teda dotčen tím, že mladá generace s ním nechce vést rozhovor. Tak to jen takové drobnosti.

Skutečně se na závěr této diskuse se rozhodlo, že se v tom bude pokračovat, ale že se to důkladně připraví, a to za rok na příštím letním kurzu, že budou taková tři témata. Hned se tam vybraly ty témata. Jedna byla otázka Písma, vztah k Písmu, autorita Písma. A že k tomu tématu promluví tři představitelé – představitel mladé generace, střední generace a staré generace. Podobně tak o Kristu, učení o Kristu, *christologie*, to bude druhé téma. A třetí téma bude otázka Království Božího, *eschatologie*. A ke všem těm tématům, že promluví vždycky tři referenti a pak bude následovat diskuse. Tento program se pak připravoval celý rok. Při nejbližším setkání s Jirkou Procházkou jsem mu referoval o všech těchto diskusích i o tom, jak Hromádka byl dotčen.

--- další strana (s2.txt) ---

Při nejbližším setkání s Mirkem Procházkou jsem mu referoval o všech těchto diskusích i o tom, jak byl Hromádka dotčen, a o osudech té myšlenky toho bratrstva. Několikrát jsem se zmínil o tom, že se mluví o mladé, nejmladší generaci, střední generaci, a jemu se to velice nezdálo. Povídá: „Neužívejte slova mladá generace, protože to samozřejmě bude popuzovat příslušníky starší generace. Nejde vlastně o otázky generační, nechceme, aby se ten rozhovor svedl na problémy generační, to každou diskusi umrtví. Je potřeba hovořit o programu.“ A říkal: „Jak jsi tehdy říkal tomu cyklu letnímu?“ Říkám: „*Nová orientace*.“ „Říkejte *Nová orientace*. Jenom proto, aby se zabránilo označování generačnímu. To by mohlo být velmi neúčinné.“

To byl rok 58. Mám z roku 58 před sebou zvláštní doklad. Je to sešitek, který jsem si vedl v nemocnici, Opočno 17. srpna 1958. Do nemocnice jsem se dostal krátce potom, co někteří přátelé přijeli do Kláštera, pomohli tam asfaltovat. Vlastně oni to asfaltování dělali už bez mě, poněvadž jsem byl nemocen, dostal jsem se do nemocnice a tam jsem si dělal poznámky. Ty poznámky by byly jistě všechny zajímavé, ale já mám na mysli jenom to, co se týká *Nové orientace*. Mezi úkoly například byla pro mě poznámka: připravit témata i texty *Nové orientace*. Tady je zřejmé, že se myslí *Nová orientace* jako buď cyklus kázání, nebo taková teologická tematika. Pro *Kostnické jiskry* připravit hromádku zátruhů o písních, o mladé generaci. Dole potom: Živé a životní otázky *à la* Jób.

A pak je tu několik principů té *Nové orientace*. Je to v té podobě, že vždycky je narážka na nějaký biblický verš nebo na nějaký církevní slogan a potom napravo je, čemu se to nerovná a čemu se to rovná.

Nepřipodobňujte se světu, Římanům 12,2. Neznamená utíkejte ze světa, ale znamená to: bojujte o změnu.

Jste vyvolení. Neznamená pýcha na spasení, ale znamená vědomí určitých úkolů.

Spasení. Neznamená: týká se mé duše, znamená celého světa.

Království Boží. Neznamená něco pro duši po smrti, ale znamená pro svět jako cíl dějin.

Zázraky. Nerovná se ohromující víru, rovná se činy praktické volající po porozumění a napodobení.

Bible. Nerovná se posvátná kniha, ale rovná se návod k jednání.

Kázání. Nerovná se posvátné jednání, ale rovná se instruktáž, povzbuzení, výklad.

Večeře Páně. Nerovná se pohřební rituál, rovná se radostná slavnost Království Božího.

Hledáme novou vlast (poutnictví). Neznamená záhrobí, ale rovná se novou zemi.

Noetický základ není *theocentrický*, ale *anthropocentrický*.

Smrt. Neznamená rada Boží, ale nepřítel.

Utrpení. Nerovná se Boží ruka, trest, zkouška, ale rovná se příležitost k boji.

Tedy je tady několik dalších, i ty studijní úkoly by sem patřily, ale přečetl bych několik jmen, která tu jsou. Tady je: Seznam bojovníků mladé generace. U některých jmen je malé p. Co to p tehdy znamenalo, nevím, ale seznam těch jmen je zajímavý. Tedy seznam bojovníků mladé generace, srpen 58: Milan Balabán, Alena Balabánová, Frída Kocábová, Darja Kocábová (p), Jack Trojan, Kája Trojanová, Petr Pokorný, Jan Dus, Anna Dusová (p), Jan Šimsa, Milena Šimsová (p), Karel Trusina, Marie Čejková (p), Blaža Šourek (p), Jan Čapek (p), Věra Kellarová (p), Jaroslav Pfann, Květa Pfannová, Pavel Říčan (p), Míla Vaculíková (p), Pavel Filipi (p), Ladislav Hejdánek, Ladislav Pokorný, Vilém Kuthan, Heda Hejdánková, Jana Šimsová (p s vykřičníkem), Jaromír Procházka, J. B. Pavlíček, Jan Trusina, Pavel Klouda. Myslím, že už ten výběr je zajímavý a škoda, že nevíme, co to péčko tehdy znamenalo. Ten seznam jsem si dělal v nemoci, po těžkých horečkách. To říkám jako známý alibista.

V následující rok skutečně došlo k tomu, že byla opravdu široká diskuse, hlavně vnitřní, mezi námi. Psaly se různé teze, těch tezí jsou stovky přímo. Připravoval se program na rok 59. Myslím si, že právě tady při výběru témat i řečníků došlo k takovému vyostření toho, co je v tomto směru *Nové orientace*. Jednak v tom, že se posílaly teze, tím se určovala tematika, ale také, že se říkalo: „No ten by vlastně měl promluvit, nebo neměl.“ Já si teď ovšem nevzpomenu přesně, kdo nakonec promluvil, ale vím, že nejlepší projev měl Kája Trusina. Kája Trusina o *christologii*. Velmi zajímavý a velkou diskusi vzbuzující referát o Písmu měl Jan Dus. Velmi radikálně vystoupil ve věci *eschatologické* Jan Chvála, ale vystoupil tak radikálně pro masivní pojetí *eschatologie*, že Milan Balabán se hned v diskusi od toho distancoval a řekl, že má dojem, že pro naši generaci je daleko bližší pojetí Rostislava Nechuty, o kterém mluvil jako o střední generaci.

V těch referátech se ukázalo také, že například Miroslav Růžička je nám daleko blíže než Milan Hájek. Nebo vůbec, že stará generace, takzvaná stará generace, je nám velmi blízko některými motivy, stanovisky, postoji. Tento kurz ukázal, že skutečně to není otázka generační, že je to otázka směru, orientace. O Novém zákoně mluvil také Petr Pokorný. O *christologii* jsem měl také já několik slov jako úvod. My jsme měli vždycky dva referenty, a poněvadž nechtěl bratr Rédr, nechtěl, aby se zdálo, že nějak pořád za celé dávají přednost nejmladší generaci, tak jsme mohli to přednést až jako úvod do diskuse. Frída Kocáb mluvil jako první přihlášený do diskuse, já jsem mluvil jako přihlášený do diskuse a myslím, že i Petr Pokorný. Byly to vždycky dvojice. Tak to byl tento kurs. Ten kurs ovšem skutečně ukázal, že tady o to je veliký zájem. Vznikla taková chuť společně pracovat. Jako společná práce se vybral výklad *Kázání na hoře*. Zase o tom je dost dokladů a existují také ty výsledky té práce, i když ta práce nebyla publikována. Jiný takový obor byla sbírka kázání, o které pak měl zájem profesor Dobiáš, chtěl ta kázání otisknout. Nakonec byla později, už pak za nové redakce sbírky kázání, otištěna kázání dvě, Ludvíka Klobáasy a Jacka Trojana.

To asi byla tato doba, to je ten rok 58, 59. Dalo by se říci, že tak na veřejnost nebo do styku nebo rozhovoru se státními úřady přišla tato skupina v roce 1960. V době, kdy došlo k prvnímu odnímání státních souhlasů, tak se tato skupina, tito přátelé seskupení programově kolem toho směru, který zdůrazňoval lidství Kristovo, Písmo jako dialog svědků, nikoliv jako uzavřené *kompedium* dogmat, a Království Boží jako cíl dějin. Jako něco, co má platit na tomto světě, co má smysl pro tento svět, a ne jenom individuálně pro lidskou duši.

Tak v tomto období se potom pokusila tato skupina zastat se farářů, kteří ztratili souhlas, a pokračovat v takovém úsilí o uznání křesťanství, křesťanského pohledu na svět jako něčeho pozitivního, ne pesimistického, ne pasivního, ne reakčního a podobně. Tedy v roce 1960 došlo k prvnímu rozhovoru. Ty rozhovory s ministerstvem školství a kultury, respektive s pracovníky církevního odboru tohoto ministerstva, by stály také za samostatnou studii, takřka historickou.

Docházelo také k rozhovorům uvnitř církve. Víím, že jsme třeba s Milanem Balabánem byli pozváni na pastorálku do Brna a promluvili jsme o těchto snahách *Nové orientace* s faráři brněnského seniorátu. Bylo to přijímáno s velkou nedůvěrou. Docházelo také k tomu, že synodní senior doktor Viktor Hájek měl o tyto věci veliký zájem, byl velmi kritický k těmto snahám. Jednou dokonce řekl, že naši církev obchází strašidlo *Nové orientace*, že donedávna obcházelo strašidlo daňkovců a teď že obchází strašidlo *Nové orientace*.

Ovšem bylo zajímavé, že na to reagoval velmi formálně, to jest došlo k několika pozváním těch přátel *Nové orientace* na synodní radu, kde se vedly teologické rozpravy. Pokoušel se k tomu přizvat na pomoc takové, dalo by se říci, pro něho pozitivně církevní linie, zval některé faráře střední generace. Víím, že tam jednou byl Jan Vencovský přizván, jindy tam byl přizván Říša Firbas, byl pozván Adolf Kotouček, teď si nevzpomínám, kdo ještě. Ale někteří ti pozvaní při rozhovoru, to se pak ukázalo zvlášť při rozhovoru s Janem Vencovským, že nakonec Viktoru Hájkovi bylo daleko bližší, co jsme říkali my, hlavně co říkal Fréda Kocáb a vlastně co jsem říkal já, že mu to bylo bližší, než co říkal Jan Vencovský. A to proto, že vlastně ten Viktor Hájek patřil do podobné generace jako Miroslav Růžička a ty výchozí body byly nám... Měli jsme si k sobě blíž s tou nejstarší generací než s tou takzvané střední generací. I když ovšem mnoho těch přátel ze střední generace mělo pro ty některé motivy velké porozumění.

Ovšem bylo zajímavé, že už v této době se lidé, kteří předtím platili za obdivovatele nebo následovníky Martina Niemöllera, že už v této době se začali velmi bojovně od *Nové orientace* odlišovat. Vzpomínám si, že třeba do té doby se zdálo všem, že třeba Lubomír Miřejovský je takovým představitelem toho civilního křesťanství, moderního křesťanství. Když jsme vystoupili ovšem s celou tou problematikou podmíněnou tehdy v roce 59 takovou akcí na školách a v kulturním životě, které se říkalo „dovršování kulturní revoluce“, že totiž jsme říkali, že by bylo potřeba umožnit mládeži vyrovnat se moderně a vědecky s takovými představami, jako by náboženství bylo spjata se starým obrazem světa, s představou o nebi, pekle, představou o stvoření v sedmi dnech a podobně. A že by bylo potřeba docela otevřeně říci: tak a tak se věci mají, my si nepředstavujeme, že byl svět stvořen před šesti tisíci lety, nepředstavujeme si, že nebe je nějaká lokalita nad oblaky, že peklo je lokalita pod povrchem zemským a podobně. Miřejovský velmi bojovně vystoupil proti těmto snahám a označil to za *Scheinproblemy*, zdánlivé problémy.

Naproti tomu v této době došlo k takovému sblížení například s Miroslavem Rédrem. Ačkoliv vlastně tehdy byl, dá se říci, střední generace skoro, i když už taková postarší. V té době také se velice silně přimkl k tomuto směru Jan Čapek, který se vrátil z vojny, už jako voják zajel na jednu brigádu do Kdyně, kde s velikým nadšením se nějak připojil, tak z celého srdce se připojil k tomu směru, i když měl velké výhrady k Petru Pokornému a jiným. Také Blahouš Hájek se zúčastnil těch rozhovorů a potom dokonce i Láďa Tejch. Některé teoložky, respektive už farářky nebo vikářky, Marie Čejková například a podobně.

Tedy ani tehdy, nebo právě tehdy v tom rozběhu nepůsobila ta *Nová orientace* dojmem nějaké sevřené skupiny, protože třeba na té exegezi *Kázání na hoře* se podílelo asi čtyřicet lidí. Úvodní rozbor, takový úvod k té práci, měl Milan Mrázek. Zúčastnili se, jako s chutí se zúčastnili někteří lidé známí později jako pietisté. Šlo spíš o to vytvořit taková pracovní společenství, která by hovořila o

teologii, která by si pomáhala ve farářské práci. A necítilo se to nějak vyhraněně. K tomu vlastně došlo teprve tehdy, až byl založen Mírový odbor Svazu duchovenstva. K tomu došlo myslím dokonce už v roce 58 nebo 59, ale zvláště po šedesátém roce, v šedesátém prvním, došlo k takové veliké diskusi, kdy jsme žádali rozšíření Mírového odboru o některé ty přátele, kteří v Mírovém odboru nebyli. Původní Mírový odbor měl vlastně jenom málo členů. Byl tam Miroslav Růžička, Josef Smolík – toho navrhl Jack Trojan, stal se předsedou, byl zvolen plénem –, Freda Kocáb, Jiří Weber a já. Teprve po některých těch událostech, které byly ovlivněny tím, že se těch schůzek Mírového odboru zúčastnili i další, hlavně tedy Jaroslav Pfann, Milan Balabán, Jenda Čapek, Jack Trojan, Láďa Hejdánek a další, došlo k tomu, že se ten Mírový odbor rozšířil asi na osm nebo devět členů. Což umožnilo, aby se ty schůzky hovořící o teologii legalizovaly, ale současně se tou institucí vlastně také omezily.

Tam byl i problém takový docela praktický, že třeba na ty schůzky se platilo cestné. To znamená, že takové širší rozhovory se daly dělat jenom, když se lidé sjeli třeba do Prahy na kurz, ale jinak jenom když bylo nějaké takové vlastní téma nebo když se něco událo mimořádného ve světě, tak bylo možno svolat Mírový odbor, ale vlastně jenom v tom užším kruhu. A snad také to bylo pak už v těch šedesátých letech tím, že docházelo k rozhovoru na ministerstvu zase v takovém užším týmu, že se užší tým scházel k těm poradám. Tak také potom tím, že byly věci prohovořené, vystupoval i na církevním fóru jako sevřená skupina.

I když jaksi ti přátelé, kteří nebyli na té instituční platformě – to je například Blažej Šourek, Kája Trusina, Petr Pokorný a další –, tito přátelé se tak nějak velmi spontánně – Ludvík Klobása – připojovali, ale přeci jenom se vlastně vytvářela taková uzavřená skupina.

Myslím, že by bylo ještě potřeba více zdůraznit úlohu profesora J. B. Součka. Obvykle se soudí, že *Nová orientace* se vyvíjela v rozhovoru hlavně s J. L. Hromádkou a pak jeho žáky, ale možná že největší takový vliv měl profesor Souček. Teologicky myslím, že ty hlavní motivy, které *Nová orientace* na začátku zdůrazňovala, byly vlastně motivy Součkovy. Také vlastně ten původní základ nebo původní takový podnět, nebo tedy původní orientace, byla ta: říci vlastně to, co jsme slyšeli na fakultě, a to tedy hlavně od Součka, říci našim sborům. Říci na našich sborech.

A to také potom jednou Souček sám pozitivně zhodnotil v tom smyslu, že jednou řekl, začal svou přednášku tím, že si uvědomuje, že *Nová orientace* je vlastně radikalizovaný Souček. To jest to, co on říkal ve svých exkurzech, co říkal tak na okraji své exegetické práce, tedy výkladu Nového zákona, především se vlastně dostalo do centra sporu. Bylo to zvláště nápadné v otázce Písma svatého, jeho autority, pojetí Písma jako rozhovoru svědků. Byly to jeho poznámky o *parthenogenezi*, o narození z Panny, byla to řada dalších motivů, které se vlastně dostaly do středu zájmu, a to nějak vyloženy s větším, s větší náročností, s větším elánem. Bezprostředněji. Tedy radikalizovaný Souček.

Bylo také zajímavé, jak velice stál o rozhovory s námi a byl připraven vést rozhovor bez takové netrpělivosti, i když snad i u něho se čas od času určitá netrpělivost ukazovala. Jistěže na takové seskupení nebo vytvoření nebo ujasnění teologické měl veliký vliv Hromádka, také právě se svou snahou o vedení rozhovoru. V dnešní situaci se zdá, jako by tato věc byla až na okraji, nebo jako by rozhovor s Hromádkou byl rozhovorem s určitým pojetím, kladným pojetím socialismu. Ale ve skutečnosti tyto otázky, zvláště na počátku, nebyly tak důležité. Anebo byly takovým skoro samozřejmým předpokladem pro vedení rozhovoru.

Teprve dneska se ukazuje, jak mnoho měl Hromádka pravdu v odhadu, že vlastně jenom ten, kdo bude umět porozumět socialismu v jeho síle, marxismu v jeho síle, bude připraven na to zápasit s marxismem, zápasit s komunismem. Nebo ještě snad lépe řečeno, nebo ne snad lépe, spíš aktuálněji, že vlastně teprve ten, kdo dovede vidět klady, dovede říci také ano, bude umět říkat ano, bude umět pak také jednou říci ne na důležitém místě. Kdo se vyčerpá tím, že od počátku bude všechno negovat,

nebude schopen říci ne tam, kde toho bude zapotřebí. Myslím si, že i v jeho životě to je patrné v tom jeho elaborátu ze září 1968.

Zvláštní místo nebo zvláštní takový podnět k vytvoření toho, čemu se říkalo *Nová orientace*, ovšem byl také rozhovor s profesorkou Komárkovou. A myslím si, že zvláště na brigádách se utvářely jednak takové dost pevné přátelské svazky nebo i další spojení právě v rozhovoru s tím, co přinášela profesorka Komárková, paní profesorka, jak jsme říkali. Nedovedu teď přesně vystihnout to hlavní, myslím, že nám velice pomáhala k tomu neustále vidět pod povrch událostí, neustále nás upozorňovala na nebezpečí našich iluzí o rychlém nebo postupujícím pokroku nebo o, které jsou otevřeny, možná by se dalo říci také tak, že ona byla vlastně první, kdo ztratila státní souhlas k výkonu svého povolání, a to již v roce 1948. To znamená, že její perspektiva nebo její noetická pozice byla daleko vyostřenější než v našem případě, kdy jsme většinou samozřejmě měli určité obtíže a těžkosti během let, kdy se *Nová orientace* formovala, i těch předcházejících. Jakub Trojan byl například tři roky na vojně. Ale i potom mnozí měli takové svérázné zkušenosti. Jenda Dus byl povolán na vojnu během svého studia.

Potom po roce 1960 Jiří Veber ztratil souhlas k výkonu farářské služby. V roce 64 jej ztratil Jenda Dus. Podobně taky jiní byli v různých situacích různě ohroženi. Já sám jsem odcházel také v roce 63 po půldruhém roce velmi složitého, obtížného jednání s úřady i s církevními funkcionáři. Totiž ta pozice nebýt úplně přijímán společností, respektive orgány společnosti nebo státními orgány, umožňuje člověku vidět pod povrch. Vždycky člověk, který je etablován ve společnosti, je v nebezpečí přeceňovat své možnosti, respektive si přikrášlovat svou pozici.

A to spolupomáhalo vytvářet určitý rys *Nové orientace*, totiž takovou, řekl bych, neoficiálnost nebo dneska se s oblibou užívá slova *nonkonformnost*. Tedy vidět věci po svém při všem kladu ke společnosti, ve kterém jsme, při všem pozitivním pokusu vést rozhovor s marxisty, vést rozhovor s marxismem, přijímat pozitivně důležité motivy socialistické, přitom všem vědět, že nejsme něčím, co by mohla společnost lehko strávit, lehko spolknout. A že také nejde o to učinit se stravitelným. Byl veliký omyl domnívat se, že při *civilní interpretaci* jde o to učinit evangelium nebo cestu křesťanství nějak stravitelnější, přijatelnější modernímu člověku. S tímto předsudkem jsme se od počátku neustále setkávali, kdy nám lidé, kteří byli velmi konformní v mnoha ohledech, vytýkali, jako bychom ochuzovali evangelium tím, že ho činíme přijatelné inteligenci, modernímu člověku, člověku vědecky myslícímu.

Bylo zajímavé, že třeba doktor Hájek, doktor Viktor Hájek, dovedl nějak prohlédnout, že jde o předsudek. Vzpomínám si na jednom rozhovoru, že jsme o tom hovořili a že byl tak příjemně překvapen, když jsem se pokusil vyjádřit, že při *civilní interpretaci* nejde o to ochudit obsah evangelia, že nejde o to učinit to hladším, tak jaksi obrousit hrany. Že v jistém smyslu třeba absurdní divadlo, o kterém se tehdy dost začalo diskutovat a také byly první pokusy uvést některé věci na naše scény nebo i malé formy divadelní začaly uvádět některé motivy na jeviště. Že totiž vlastně to absurdní divadlo je současné, je moderní a je modernímu člověku přijatelné, aniž by nějak ztrácelo na určité paradoxnosti nebo právě na té absurditě. Ale je současné, je to problematika, která je modernímu člověku blízká, dotýká se ho v jeho hloubi.

V tom smyslu jsem rozuměl civilnosti ne jako nějakému rozmělnění, ulehčení, odlehčení křesťanské zvěsti nebo křesťanství tím, že bychom konformně vyšli vstříc tomu, co si moderní člověk představuje, co si přeje nebo po čem touží.

Nakonec bych chtěl tady jenom ještě pozdravovat vás, kteří slyšíte v Praze. Dneska jsme měli zajímavý rozhovor, byl tady Honza Čapek s celou rodinou, ovšem bylo nakonec málo času na to probrat důležité otázky. Tak zatím jenom toto, ten náš první pokus s tím Hitačím se mi zdá dost

neúspěšný, zdá se mi ten výklad hrozně subjektivní, málo sevřený, ale byl bych rád, kdybyste i přesto se pokusili komentovat to, co jsem se pokusil říci. V každém rozhovoru se znovu objeví velmi aktuální otázky, bylo tomu tak i dneska. Tak zatím se mějte pěkně a na slyšenou.

Jiný hlas: Honzo, opravdu děkujeme. Bylo to moc fajn, nám se to strašně líbí. Já nevím, proč nám Milena předtím říkala nějaké tvé i své pochybnosti. Samozřejmě, že to není definitivní, ale je to fajn. Napadá nás, že pravděpodobně bude potom potřeba k tomu dát určité vsuvky, co to byly ty *Jircháře* ze začátku, ty čtvrtky, potom ty pondělky a jak se to takhle... takový detail, nebo objeví se tam nějaká osoba, tak trochu o tom ještě víc, nějaké souvislosti. No ale to bude právě ta spolupráce na tom, každý dodá, co bude, a někdo to pak nakonec zrediguje. Myslím, že v první etapě jde o to ten materiál rozmnožovat. Ta redakce má čas. Tady jde o to, aby bylo zachyceno toho co nejvíc, a proto je to vynikající základ. Tak po téhle stránce se mi zdá, že to je docela dobré. Někaké podrobnější, detailnější komentáře a poznámky nejsem schopen udělat. Přijel jsem až odpoledne, to ti Milena řekne, takže mám tady vlastně jenom několik hodin na to, abych k tomu něco řekl, takže to je málo. Já si to přetočím na svou a časem snad nějaké poznámky, pokud budu mít, tak ještě dodám, jo? Tak dík a taky ještě bych chtěl vyslovit své nadšení, že konečně už se ta vaše situace tak dalece znormalizovala, že už jsme schopni si posílat kazety, to mě úplně uchvacuje a jsem moc rád. Tak zdar a pozdrav všem ostatním. Martinovi jenom vzkaz, že mu to posílám na Šumavu. To taky teď nejsem schopen narychlo udělat a Milena už se nebude vracet, tak to zatím přes týden udělám a bude to mít dostane to teda prostě, až se tam sejdou. Ještě jsem to ani neposlechl, teď jsem poslouchal jenom to tvoje, s Hedou jsme to poslouchali, tak ještě si to vyposlechnu, ale to už stejně komentovat a odpovídat na to, to budu až někdy během týdne. Tak všem pozdrav a zdar.